

UOT 37.01.

*Samirə Hüseyn qızı Mahmudova,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetini*

MƏKTƏB RİYAZİYYAT KURSUNDA MÜASİR TƏLİM METODLARINDAN İSTİFADƏ

*Самира Гусейн гызы Махмудова,
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА ШКОЛЬНОМ КУРСЕ МАТЕМАТИКИ

*Samira Huseyn Mahmudova,
Azerbaijan State Pedagogical University*

THE USE OF MODERN TEACHING METHODS IN SCHOOL MATHEMATICS

Xülasə: Bu məqalədə ənənəvi və müasir təlim metodlarının müqayisəsi verilir. Bununla yanaşı, bir neçə aktual fəal təlim üsullarına baxılır. Bu üsulların tətbiq qaydaları öyrənilir. Bu yolla həyata keçirilən fəal təlim üsullarından vaxt və nəticə baxımından daha optimal olanının seçilməsi araşdırılır.

Açar sözlər: *paradinamika, meyar, interaktiv, ənənəvi, mərhələ, üsul, auksion*

Резюме: В данной статье сравниваются традиционные и современные методы обучения. Автор рассматриваются различные действующие методы активного обучения. Изучаются правила применения этих методов. Исследуется оптимальный выбор активных методов обучения в зависимости от времени и результатов.

Ключевые слова: *парадинамика, критерии, интерактивный, традиционный, этап, метод, аукцион*

Summary: This article compares traditional and modern teaching methods. However, various active methods of active learning are considered. We study the rules for the application of these methods. The optimal choice of active learning methods is investigated depending on time and results.

Key words: *paradynamics, criteria, interactive, traditional, stage, method, auction*

Azərbaycanda bir neçə ildir ki, ənənəvi təhsil sistemi öz dövrünü başa vurub. Sınıf - dərslər sisteminin keyfiyyət təminatında ənənəvi dərslərdən fərqli olaraq, müasir dərslər təşkili həlledici rol oynayır. Bu halda sınıf mühitində son dərəcə əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verir, öyrədənə öyrənən arasında, şagirdlərin öz aralarında və məktəblə valideynlər arasında müasir tələblərə cavab verən qarşılıqlı əlaqələr qurulur. Bu isə müasir təlim prosesinin qarşıya qoyduğu məqsədlərə çatmağı daha da sürətləndirir. Onu da bildirək ki, yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi ilə keçilən müasir dərslər ənənəvi dərslərdən bir çox üstün cəhətləri ilə fərqlənir. Məsələn, ənənəvi dərslərdə təlim müəllim-dərslərlik-şagird paradinamikası ilə qurulurdusa, müasir dərslərdə şagird-dərslərlik-müəllim paradinamikası üstünlük

təşkil edir və şagirdlərin hərtərəfli inkişafı təmin edilir. Müasir dərslərdə gözlənilən nəticə, əsasən, alınır və dərslər şəxsiyyətyönlü olur. Müasir dərslərin əsas cəhətlərindən biri şagirdlərin fəallığıdır ki, buna da interaktiv təlim metodlarından istifadə etməklə nail olmaq mümkündür. Bu metodlara əsasən iş forması müəyyən edilir: fərdi, cütlərlə, böyük və kiçik qruplarla iş daha əlverişlidir.

Fəal-interaktiv təlim - təlim prosesinin elə təşkili formasıdır ki, burada müəllim bilikləri ötürən rolundan imtina etməklə yeni bir vəzifəni - bələdçi (fasilitator) vəzifəsini öz üzərinə götürmüş olur.

Burada biliyin qrup və cütlərlə iş formalarından müntəzəm şəkildə istifadə etməklə axtarılıb tapılması ön plana çəkilir. Bu cür təlim texnologiyası ilə təşkil olunan dərslərdə əvvəlcə

problemə istiqamət verəcək motivasiya yaradır. Motivasiya problemə çıxaracaq məsələnin qoyulmasıdır. Onun nəticəsi tədqiqat sualı olur. Həmin tədqiqat sualı problemin həlli yollarına dair ilkin fərziyyələrin irəli sürülməsinə şərait yaradır. Sonra həmin problemin araşdırılması üçün qrup işləri təşkil olunur. Hər qrup irəli sürülmüş fərziyyələrin doğruluğunu isbat etmək üçün mətn üzərində bilik mənbələrinə nəzər salmaqla tədqiqat işlərinə cəlb olunurlar. Alınan nəticələr işçi vərəqlərində qeyd olunur. İşçi vərəqlərində işlər tamamlandıqdan sonra təqdimat mərhələsi gəlir. Hər qrup öz tədqiqatlarının yekunları ilə auditoriyanı tanış edirlər. Sonra təqdim olunan bütün işlər arasında əlaqələr yaradır. Məlumatlar sistemə salınaraq ümumiləşdirilir. Həmin ümumiləşmələr ilkin fərziyyələrlə müqayisə olunur və nəticələr çıxarılır. Bu üsullardan bəzilərinə baxaq.

Auksion. Auksion üsulunu tətbiq etməzdən əvvəl digər üsullarda da olduğu kimi müəllim şagirdləri əvvəlcədən üsul haqqında məlumatlandırır. Öyrəniləcək məsələ müəllim tərəfindən müəyyən edilir. Daha sonra bu anlayış şagirdlərə elan edilir. Şagirdlər növbə ilə verilən anlayış haqqında fikirlər söyləyirlər. Təkrarlanan fikirlər qəbul olunmur. Buna görə də hər kəs bir-birini diqqətlə dinləyir və yoldaşının təklifini təkrarlamamaq üçün hər kəsin fikrini yadda saxlayır. Burada şagirdlərə yeni fikir söyləməsi üçün müəyyən vaxt verilir. Hər bir fikirdən sonra müəllim saymağa başlayır. Verilən zaman sona çatmamış başqa şagird fikir söyləyə bilər. Auksion üsulunda sonuncu təklifi söyləyən şagird qalib sayılır. Bu üsuldən, adətən, öyrənilənlərin möhkəmləndirilməsi dərində istifadə olunur. Üsulun məqsədi isə bitmiş və ya qismən yekunlaşmış bir bəhs, anlayışın aktiv şəkildə təkrarlanmasıdır. Fəallıq dərəcəsi nəzərə alınaraq formativ qiymətləndirmə üçün də bu üsuldən istifadə etmək olar. Məsələn, üçbucağın növlərinin auksion üsulu ilə keçirilməsinə baxaq. Müəllim şagirdləri auksionun keçirilməsi ilə bağlı təlimatlandırır. Anlayışın üçbucağın növləri olduğu elan edir və auksion başlayır. Şagirdlər bir-birini dinləyərək ardıcıl olaraq üçbucağın növlərini sayırlar. 1) itibucaqlı üçbucaq 2) korbucaqlı üçbucaq 3) düzbucaqlı üçbucaq 4) bərabərtərəfli üçbucaq 5) bərabəryanlı üçbucaq 6) ixtiyari üçbucaq. Cavablar arasında fasilə ya-

randıqda müəllim dərhal saymağa başlayır. Fikirlər bitdikdə müəllim saymağa başlayır. Yeni fikir bildirən olmasa auksion sona çatır. Son fikri söyləyən şagird auksionun qalibi olur.

Beyin həmləsi. Bu üsuldən istifadə, adətən, yeni keçiləcək dərəcə giriş üçün istifadə olunur. İlk öncə tədqiqat sualı qoyulur və dərəcə ilk 5-10 dəqiqəsi ərzində qoyulmuş sual şagirdlər tərəfindən müzakirə olunur. Bu yolla keçiləcək bəhs haqqında ilkin məlumat müəllim tərəfindən deyil, şagirdlərin özü tərəfindən əldə olunduğu üçün daha yaddaqalan və maraqlı olur. Keçdiyimiz düsturların çoxu keçmiş biliklər vasitəsilə əldə oluna bildiyindən, bu üsulla şagirdlər tərəfindən yetərincə doğru cavab verilə bilər. Bu üsulda müəllim, adətən, ilk anda deyilən ideyalara fikir bildirmir. Beyin həmləsi şagirdlərdə yeni fikirləri üzə çıxarmaqla məsələnin həllinə maraq oyadır. Bu metodun tətbiqi ilə şagird dərəcə müddətində fəal iştirak edir və bir-birinin fikirlərini dinləyərək verilən suala tez və düzgün cavab tapmağa, yeni bir fikir irəli sürməyə can atır. Üsulun tətbiqi üçün, ilk öncə, sual lövhəyə yazılır və ya şifahi şəkildə verilir. Məsələn, VII sinifdə keçilən "Düzbucaqlı üçbucaq" mövzusunə baxaq. Dərəcə keçid üçün müəllim 5-10 dəqiqəni şagirdlərin müzakirəsinə, fikirlərini dinləməyə sərf edir. Sınıfə keçilən mövzu ilə əlaqəli sual ünvanlayır. Bu sualın cavabı mövzunu əhatə etməli, problemin həllinə yön verməlidir. Məsələn, "Düzbucaqlı üçbucağın tərkibində neçə ədəd düz bucaq ola bilər?". Şagirdlərə bucağın növləri artıq məlum olduğundan, onlar düz bucaq dedikdə hansı bucaqdan danışıldığını bilirlər. Bundan başqa, üçbucağın daxili bucaqlarının cəminin 180° olduğunu da bilirlər. Bu məlumatları şagirdlər özləri qeyd edirlər. Müzakirə edərək mümkün hallara nəzər salırlar. Bu zaman müəllim şagirdlər tərəfindən deyilən fikirlərə heç bir mənfi və ya müsbət fikir bildirmədən onları lövhəyə qeyd edir. Bu mərhələdə müəllim mümkün qədər çox şagirddən fikir almalıdır. Bundan sonra təhlil və müzakirə mərhələsi başlayır. Lövhəyə yazılan fikirlər dəyərləndirilir, lehinə və əleyhinə fikirlər söylənilir. Müəllim şagirdlərlə birlikdə müzakirə olunan problemin həlli üçün doğru olan fikirləri seçir.

Problemin elmi yeniliyi. Müasir təlim metodlarının öyrənilməsi şagirdlərin dərəcə müddətində daha məhsuldar və aktiv olması üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Problemin aktuallığı. Şagirdlərin məntiqi təfəkkürü və yaradıcı fəaliyyətinin inkişafında müasir təlim metodları böyük rol oynayır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Dərslərin təşkilində fəal təlim metodlarının istifadəsi şagirdlərdə yeni bilik, bacarıq və ideyaların yaranmasına təkan verir.

Ədəbiyyat:

1. Adıgözəlov A.S. Məktəbdə riyaziyyat təliminin nəzəri əsasları. Bakı, 2018.
2. Veysova Z.A. Fəal/İneraktiv təlim. Bakı, 2012.
3. Adıgözəlov A.S. Orta məktəb riyaziyyatın tədrisi metodikası. Bakı, 2009.
4. Tahirov B.Ö., Namazov F.M., Əfəndi S.N., Qasimov E.A., Abdullayeva Q.Z. Riyaziyyatın tədrisi üsulları. Bakı, 2017.
5. Tahirov B.Ö., Namazov F.M., Əfəndi S.N., Qasimov E.A., Abdullayeva Q.Z. Məktəb riyaziyyat kursunun elmi əsasları. Bakı, 2017.

E-mail: rufatbyrmv@gmail.com

Rəyçi: *ped.ü.elm.dok., prof. A.S. Adıgözəlov*

Redaksiyaya daxil olub:02.12.2018.